

23. juni 2017

Nærings- og fiskeridepartementet

INNSPILL TIL NY STORTINGSMELDING OM OFFENTLIGE ANSKAFFELSER

Naturvernforbundet viser til invitasjonen om å komme med innspill til kommende stortingsmelding om offentlige anskaffelser og sender derfor departementet herved noen korte innspill.

Grunnleggende spørsmål må stilles

Norske offentlige aktører kjøpte varer og tjenester for 480 milliarder i 2015. En undersøkelse Direktoratet for forvaltning og IKT gjorde i 2016, viser at kun en firedel av de undersøkte anbudene hadde miljø som et tildelingskriterium. Kun 0,4 prosent vekter miljø med 30 prosent eller mer, og få stiller krav til beregning av livssyklus kostnader. Det er store miljøbesparelser som kan oppnås når offentlig sektor nå skal sette miljøkrav ved kjøp av varer og tjenester. For å oppnå dette må lover og forskrifter endres, og det må god veiledning og støtte til, slik at de offentlige innkjøperne kan treffe riktige beslutninger.

Det kan være penger å spare på å stille strengere miljøkrav. Trengs det virkelig en firmabil, eller kan transportbehovet løses gjennom kollektivtransport, i kombinasjon med drosje/leiebil? Kan brukte varer kjøpes inn istedenfor nye? Kan ødelagte produkter repareres, framfor at det kjøpes nytt? Det er viktig at grunnleggende spørsmål blir stilt i anskaffelsesprosessen, slik at ikke unødvendige innkjøp gjøres, etter gammel vane, fordi «det offentlige jo betaler uansett».

Reparasjon framfor kjøp av nytt

Produkter som vedlikeholdes godt, varer lenger, og den mest miljøvennlige løsningen vil svært ofte være å reparere det eksisterende produktet. Likevel kan det være mer kostnadseffektivt å kjøpe nytt, framfor å ordne med reparasjon, fordi det kan være tidkrevende å finne reparatør og det kan koste mer enn å kjøpe et billig, nytt produkt. Regelverket om offentlige anskaffelser må ta høyde for at innkjøp i stor grad bør være innkjøp av tjenester for å reparere og vedlikeholde, framfor å kjøpe nytt. Dessverre er det lite informasjon og veiledning til offentlige innkjøpere om hvordan «unngå å kjøpe nytt».

Kjøpe brukt framfor nytt

For å redusere miljøbelastningen ved innkjøp er det en svært god løsning å kjøpe brukte produkter. Men regelverket er i dag en hindring for at offentlige innkjøpere kan bruke tjenester som for eksempel www.finn.no og www.leieting.no for å få tak i produkter og tjenester som trengs. Det må gis veiledning til offentlige innkjøpere om hvordan de kan skaffe kvittering og ordne med transport ved innkjøp av brukte produkter eller ved lån/leie av produkter.

Miljøsertifiseringsordninger krever kunnskap

Det er et stort ansvar å gjøre innkjøp på vegne av det offentlige, og kunnskapen må økes blant innkjøperne. Det gjelder ikke bare grunnleggende spørsmål om behovet for innkjøp, valg av reparasjon eller kjøpe brukt framfor kjøpe nytt osv. Det eksisterer flere miljøsertifiseringsordninger, og de har varierende kvalitet. Offentlige innkjøpere må få god kunnskap om hva de forskjellige ordningene faktisk gir av redusert miljøpåvirkning.

Informasjonen må være uavhengig, og også påpeke svakheter. Også ressurser til å håndtere klagesaker er nødvendig.

Svenske myndigheter har hatt på høring et forslag om at leverandører som bryter med miljømessige, sosiale og arbeidsrettslige bestemmelser, må utestenges fra offentlige innkjøpsprosesser.¹ Om ikke dette er gjeldende praksis i Norge i dag, så bør det bli det.

Særlig fokusområder

Som nevnt bør alle aktører, også det offentlige, stille seg grunnleggende spørsmål i forkant av et innkjøp. Er innkjøp nødvendig, eller kan eksisterende produkter fortsatt, eventuelt repareres/modifiseres? Kan brukte gjenstander kjøpes inn isteden? Kan behovet dekkes på annet vis?

Dersom det først skal kjøpes inn produkter eller tjenester, vil det i de fleste tilfeller kunne velges mellom produkter med varierende miljøfotavtrykk.

Som ledd i arbeidet med å kutte globale klimagassutslipp og løse andre miljøutfordringer vil transport, bygninger og mat være viktige områder der offentlige innkjøp vil kunne bidra betydelige, både fordi dette er områder med generelt stort miljøfotavtrykk, og fordi det offentlige har store innkjøp innen disse områdene.

På transport vil avveiningene i stor grad handle om transportbehov for transportmåte. Kan reisebehovet reduseres gjennom mer bruk av telefon-/videomøter osv.? Kan tog og buss dekke behovet framfor bruk av fly og bil? Kan sykkel eller elsykkel erstatte bilbruk? Og dersom det først skal kjøpes inn bil, bør små biler med forbrenningsmotor være uaktuelt. For tynge kjøretøy som ikke kan gå på elektrisitet, bør kjøretøy basert på biogass prioriteres.

Når det gjelder bygninger, så gjelder det å gå i front å velge energieffektive løsninger, men også velge materialer og byggemåte som gir lavt energiforbruk og lave klimagassutslipp, og der bruk av regnskogtømmer unngås. Oppvarmingsløsninger må være klimavennlige og bærekraftige, noe som må utelate bruk av palmeoljebasert energi.

Innen mat handler mye om innkjøp som utformes slik at matkasting unngås, at kjøttforbruket reduseres, og at det brukes mest mulig økologiske produkter. Også her er det viktig å hindre innkjøp av palmeoljebaserte produkter og annen mat som gir særlige utfordringer for klima og natur.

Videre ønsker vi å nevne at det offentliges innkjøp må styre unna torvbaserte produkter og hindre planting av fremmede arter, som kan være en trussel for det lokale naturmangfoldet.

Dette er ingen uttømmende liste, men noen saker vi mener det er viktig å ha fokus på i kommende stortingsmelding. Om dere ønsker utdypende bidrag på enkelte områder, bidrag vi gjerne med det. Ta i så fall kontakt.

Vi vil videre understreke at vurderingene av produkter og tjenesters miljøfotavtrykk må ha et globalt perspektiv. Det betyr at miljøkonsekvenser som oppstår globalt, og ikke bare i Norge, må vurderes. Et viktig eksempel på produkter med globale konsekvenser er produkter på kan ødelegge regnskogen.

Klageadgang

Privatpersoner, miljøorganisasjoner etc. har i dag ikke klagerett på etikk- og miljøbestemmelsene i anskaffelseslovens § 1 og 5. Vi mener det er viktig at omverdenen må kunne peke på kritikkverdige forhold innen offentlige innkjøp, bl.a. gjennom å klage

¹ Se <http://www.anbud365.no/plikt-til-avvise-leverandorer-som-ermiljosyndere/>

på enkeltsaker. En klagerett for privatpersoner og miljøorganisasjoner etc. bør derfor innføres.

Med vennlig hilsen
Naturvernforbundet

Holger Schlaupitz
fagsjef